
RECENZE

616.71—006

Červeňanský J., Kossey P., Škrovina B.

NÁDORY KOSTÍ A IM PODOBNÉ AFEKCIE

Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1964, 440 s., 218 obr., cena 48,— Kčs

Domácí písemnictví dosud postrádalo přehlednou příručku, která by orientovala pracovníky nejrůznějších disciplín o problematice obtížného úseku onkologie, jakým jsou kostní nádory. Monografie akademika SAV Červeňanského a spolupracovníků obohacuje v tomto směru československou lékařskou literaturu o dílo velmi cenné a potřebné.

Knihy je rozdělena do 2 částí. V první všeobecné části jsou v ucelených statích shrnuty názory světového písemnictví i vlastní názory autorů na otázky definice pravého nádoru, klasifikace kostních nádorů a na otázky etiopatogenetické. Jednotlivé existující hypotézy o etiologii a patogenese nádorů mají společné rysy v tom, že předpokládají ložisko snížené odolnosti, které vzniká buď na podkladě defektního vývoje nebo působením fyzikálních, chemických a jiných nox a že toto ložisko je vystaveno stálému dráždění endogenními nebo exogenními faktory. V dalších statích podávají autoři přehled fyziologické a patologické metaplazie kostí. V kapitole o tvaru a funkci kostního nádoru, zvláště ve skupině osteogenních, chondrogenních a kolagenových sarkomů poukazují na to, že struktura nádorové tkáně je podmíněna jednak progresivním růstem specifických nádorových buněk a jednak vývojem satelitní tkáně podpůrného stromatu. Některé změny jsou podmíněny nádorovým bujením, jiné obrannou reakcí organismu. V tomto druhém smyslu je vyloženo i patognomonický význam tzv. Codmanova trojúhelníku, který není jen specifickým příznakem

osteogenních sarkomů, ale lze jej nalézt i u jiných nenádorových onemocnění, kde je nespecifickým reparativním procesem. Struktury ohraničující kost, jako jsou periost, endost a kloubní chrupavka, představují spíše bariéru nádorové inváze, zatímco struktury spojující kost s organismem, především cévní cesty, jsou místem agresivního růstu a rozsevu nádoru. V další statí jsou shrnuty názory na malignitaci a jsou dokumentovány vlastním pozorováním. Válečná zranění kostí s chronickou osteomyelitidou mohou vést po řadě let k maligní metaplazii.

Z všeobecného hlediska probírají autoři symptomatologii kostních nádorů, zvláště v počátečním, latentním stadiu vývoje. Ve statí týkající se laboratorních vyšetření poukazují na jejich nespecifičnost. Zvýšené hladiny alkalické fosfatázy mohou ukazovat na zhoubnou povahu nádorů, popřípadě na jeho progresivní růst. Rentgenová diagnostika vyžaduje velké zkušenosti. Autoři podávají pokyny k interpretaci nálezů na rentgenových snímcích. Zvláštní pozornost věnují angiografii s popisem její techniky. Zvýšení a zrychlení náplně venózního systému je jedním z časných příznaků maligního růstu kostního nádoru. Probatorní biopsie má mimořádný význam pro komplexní identifikaci většiny kostních nádorů. Mínění patohistologa je v triumvirátě: klinik, rentgenolog a patolog nejspolehlivější, i když ne vždy rozhodující. Před odebráním biopsií je nutná podrobná studie rentgenologická. Mnoho záleží na technice excize a přesném

popisu odebraného materiálu. V otázce zakryté biopsie se autoři ztotožňují se stanoviskem Lichtensteinovým, že její použití je značně omezeno. Materiál odebraný zakrytou biopsií lze dobře interpretovat jen u nádorů cytologicky homogenních. Její aplikace je opodstatněna především u nádorů chirurgicky těžko přístupných. V poslední stati všeobecné části jsou shrnuty kritické připomínky k terapii, zvláště z hlediska vlastních zkušeností.

V druhé speciální části knihy jsou postupně a z didaktického hlediska velmi přehledně probírány jednotlivé afekce, počínaje jejich terminologií a historickými připomínkami a konče souhrnem literárních i vlastních názorů na léčení a prognózu. Speciální část je rozdělena do dvou hlavních oddílů.

V prvním oddíle jsou zařazeny nenádorové kostní afekce, imitující kostní nádory, tj. kostní cysty, kostní fibrózní dysplazie, fibrózní kortikální defekt, aneurymatické kostní cysty, eozinofilní kostní granulom, paratyroidální osteodystrofie, osteitis deformans Paget, mnohočetné osteokartilaginózní exostózy a mnohočetná enchondromatóza.

V druhém oddíle speciální části jsou zahrnuty pravé kostní nádory. Z benigních jsou to solitární osteokartilaginózní exostóza, solitární kostní enchondrom, benigní osteoblastom, benigní chondroblastom, chondromyxoidní fibrom, neosifikující kostní fibrom a osteoid osteom. Obsírná stať je věnována semimaligním nádorům kostí a nádorům cévního původu. Autoři si všímají hlavně problematiky obrovskobu-

něčného nádoru se všemi jeho základnostmi. V terapii je zdůrazněna možnost jeho malignizace vlivem rentgenového ozáření. Z maligních nádorů jsou se zvláštním zřetelem k časně symptomatologii, k léčebným možnostem probírány osteosarkomy, chondrosarkomy, Ewingův sarkom, kostní retikulosarkom a fibrosarkom, parosteální osteosarkom, synoviální sarkom, difúzní myelomatóza, chordomy, tzv. adamantinom dlouhých kostí a v poslední stati metastázy nádorů do kosti.

Celý spis je výtiskem na křídovém papíře, je opatřen seznamem literatury, čítajícím přes 800 prací, jmenným a věcným rejstříkem a obsáhlým ruským a anglickým souhrnem.

Knihy je uspořádána zvláště ve své speciální části neobyčejně didakticky a přehledně, k čemuž nemalou měrou přispívá rozsáhlá a kvalitní obrazová, hlavně rentgenologická a histopatologická dokumentace jednotlivých kostních afekcí. Z rozsahu díla i způsobu zpracování je zřejmé, že je výsledkem práce odborníků na tomto nesnadném poli dobře orientovaných s mnohaletými a hlubokými vlastními zkušenostmi. Přehledné uspořádání činí z této monografie nejen vědeckou a praktickou příručku pro zainteresované odborníky, ale i pomůcku, která může poskytnout potřebnou orientaci o nádorových kostních afekcích mnohem širšímu okruhu lékařů, zvláště pokud se ve své činnosti střetávají s nemocemi pohybového ústrojí.

Doc. dr. Jaromír Emr, CSc.

613.693(091)

A. A. Sergejev:

ОЦЕРКИ ПО ИСТОРИИ АВИАЦИОННОЙ МЕДИЦИНЫ — НАРЫС ДЭЖИН ЛЕТЕЦКЭГО ЛЭКАРСТВІ

Knihy vyšla v nakladatelství ANSSSR koncem roku 1962 (300 str., náklad 1700 výtisků, cena Kčs 19,40). Podle názvu se práce zabývá dějinami leteckého lékařství vůbec, v podstatě je však poměrně podrobným přehledem rozvoje ruského a sovětského leteckého zdravotnictví; situace v ostatních zemích tvoří jen historický rámeček.

Autor rozebírá řadu prací, vzniklých ještě v minulém století; jde zejména o tematiku týkající se teoreticky i prakticky výškové nemoci (Sečenov, Pašutin, Albickij), včetně výsledků expedic do velehor (Gorbačev, Tapilskij, Treťjakov, Lavinovič). Zajímavé jsou zmínky o prvních pokusech na centrifugách (Pašutin, Tarchanov, Bechtěrev).

S příchodem strojů těžších vzduchu začal bouřlivý rozvoj letectví. Kolem roku 1910—1911 vznikla potřeba řádného vyšetřování zdravotního stavu pilotů. Vznikly první směrnice, v Rusku pod vedením V. A. Rynina, který měl i později velký vliv na formování profilu sovětského leteckého lékařství. V letech 1916 až 1917 dokázala řada autorů (Camm, Nepper), že bez lékařských prohlídek a psychologického vyšetření není možné snížit tehdejší katastrofálně velký počet leteckých událostí.

Sovětské letecké zdravotnictví se vytvářelo souběžně se sovětským letectvem vojenským i civilním.

Od roku 1918 byli zavedeni u útvarů letectví lékaři; 1920 začíná organizační činnost S. E. Mince, zakladatele psychologického výběru letců v SSSR.

V r. 1924 byla založena Centrální psychofyziologická laboratoř k výzkumu vojenské letecké služby (Dobrotvorskij, Lebedinskij, Jegorov, Kulikovskij). V roce 1930 vznikl ze tří dosavadních laboratoří Vědecko-výzkumný sanitární institut (Centrální psychofyziologické laboratoře RA, Centrální psychofyziologické laboratoře VVS a Centrální sanitárně hygienické laboratoře). Od r. 1933 pracovaly dvě speciální skupiny na přípravě letů do stratosféry — v Moskvě (Strelcov, Apollonov, Gurvič) a v Leninogradu (Brestkin, Jegorov, Lebedinskij, Sergejev). V r. 1935 byl založen moskevský Ústav leteckého zdravotnictví, IAM. V r. 1937 byla vytvořena Centrální vědecko-výzkumná laboratoř leteckého zdravotnictví při Centrálním ústavu pro doškolení lékařů. Zvláštní pozornost věnuje autor i pracovištím, jejichž význam je proti uvedeným relativně menší — sekci leteckého zdravotnictví ve Vědecko-výzkumném aeroinstitutu GVF (civilního letectva), laboratořím v leningradské Vojenské lékařské akademii a ve VIEM (Všesvazový institut experimentálního lékařství). Nakonec jsou i zmínky o výsledcích velehorských expedic, organizovaných Vojenskou lé-

kařskou akademií od roku 1926 (biochemikem Londonem) téměř každoročně.

Kniha A. A. Sergejeva podává přehledným způsobem soubor výsledků práce sovětských leteckých lékařů. Je historicky objektivní, její zvláštní význam je v tom, že je současně velmi podrobnou bibliografií sovětského leteckého lékařství, uvádí stručně obsahy nejdůležitějších prací — pro nás má zvláštní význam, že se týká převážně období, kdy do Československa přicházel jen nepatrný počet sovětských publikací.

Skladba a uspořádání práce jsou velmi logické, po-

drobnosti jsou rozvedeny v míře, která uspokojí i náročného čtenáře a vědeckého pracovníka. Je podán přehled o celé problematice výzkumu i výběru v SSSR až do roku 1945, a zejména jsou uvedeny bohaté zkušenosti psychologického výběru. Kniha má proto zcela zvláštní význam nejen pro letecké zdravotnictví, nýbrž především pro všechny pracovníky a zájemce o psychologický výběr u nás. Je proto právě z tohoto hlediska pro veškeré naše vojenské zdravotnictví neobyčejně aktuální.

Pplk. MUDr. Josef Dvořák, CSc.,
Ústav leteckého zdravotnictví, Praha